

הקדמה

תהלות להשי"ת על אשר זיכנו ונתן לנו סייעתא דשמיא להוציא לאור ספרי הלכה למעשה, ובפרט בסידרת הספרים "ילקוט יוסף" ל' כרכים. וב"ה רבים בארץ ובחור"ל קבעו סדר לימוד קבוע מתוך סידרת ספרים זו, וה' יזכנו להמשיך להגדיל תורה ולהאדירה.

והנה לפני כשבע עשרה שנה, זכינו להוציא לאור ספר ילקוט יוסף על הלכות ברכת המזון וברכות, [למעלה מ-700 עמודים בס"ד]. ובזמנו מרן אאמו"ר שליט"א קבע עמנו מועד בכל ערב, לעבור בצוותא על כל הספר, וכך מידי ערב עבר עמנו סעיף אחר סעיף עם המקורות, והסכימה ידו לכל אשר כתבנו, ובכמה מקומות אף שינה הנוסח וכדו'.^{1234567 תורה}

בשנה האחרונה זכינו להופעתו של הספר הנפלא "חזון עובדיה" על הלכות ברכות, וראיתי שב"ה זכינו לכיון לדעתו הרמה בהלכות מסובכות אלה, הלכות ברכות, אלא שבחזון עובדיה הדברים הובאו בתמצית, ולא כל ההלכות, ואילו בילקו"י הדברים הובאו בהרחבה יותר, הן בתוספת מרובה של הלכות רבות, והן במקורות, ומ"מ ראיתי שבחזו"ע הובאו מספר הוספות חשובות, ולכן מצאתי לנכון לסדר מחדש את הלכות ברכות, ולשבץ כל מה שכתבנו בילקוט יוסף בהרחבה, עם אותם התוספות החדשות, כדי להפיץ אור ההלכה בענינים מסובכים אלה.

ובאחרונה, בעת הסעודה ביום היאר-צייט של מרת אמי הרבנית ע"ה, פנה אלי מרן אאמו"ר ואמר לי בהאי לישנא: אבקש ממך שתלך ממקום למקום ומעיר לעיר להפיץ הלכה בדרך שלנו, בשיטת ההלכה הנכונה. כי יש אברכים שלא זכו לשמש תלמידי חכמים כל צרכם, ואף שיש להם בקיאות באחרונים, אינם זוכים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא באופן הנכון.^{1234567 תורה}

ואכן הוצאת חוברת זו היא בעצם מילוי הציווי של מרן אאמו"ר שליט"א אלי, לחזק את פסיקותיו לבררם וללבנם וליישבם, בדרך שהתווה לנו במרוצת השנים.

ומה גם שיש כמה הלכות בודדות, שמרן אאמו"ר שליט"א הדר הוא לכל חסידיו, ויודע כל בר בי רב שכך היא דרכה של תורה לכל המחפש אחר האמת, בלי נגיעות להעמיד דבריו הראשונים. [וראה במבוא בריש ילקו"י על הלכות השכמת הבוקר, פרק יב, מה שהארכנו בזה]. וגם בגמרא מצינו כן בכמה דוכתי, ולדוגמא: בברכות (יח:) ואף רבי יונתן הדר ביה, דאמר רבי שמואל וכו'. ועוד בשבת (כז:) הדר ביה רבא מההיא. ועוד שם (עו:) מוציא תבן כמלא פי פרה לגמל, רבי יוחנן אמר: חייב, רבי שמעון בן לקיש אמר: פטור. באורתא אמר רבי יוחנן הכי, לצפרא הדר ביה. אמר רב יוסף: שפיר עבד דהדר וכו'. ועוד שם (קיא:) הדר ביה רבא מהך. ועוד שם (קכג:) הדר ביה רב נחמן מההיא. ועוד שם (קלז:) באורתא אמר רבא הכי, לצפרא הדר ביה. ובעירובין (יד:) אמר רב יהודה בריה דרב שמואל משמיה דרב: אין הלכה כרבי יוסי לא בהילמי ולא בלחיין. אמר ליה: אמרת? אמר לה: לא. אמר רבא: האלהים! אמרה, וגמירנא לה מיניה. ומאי טעמא קא הדר ביה וכו'. ובפסחים (כט:) הדר ביה רב אחא בר יעקב מההיא. ושם (לב:) ואף רב פפא הדר ביה, דתניא

ו ילקוט הקדמה יוסף

וכו', ושם (לו): הדר ביה רבי עקיבא. ושם (קיו): אלמא הדר ביה רבא. ובמגילה (י). אמרו ליה: אמרת? אמר להו: לא. אמר רבא: האלהים! אמרה, וגמירנא לה מיניה. ומאי טעמא קא הדר ביה? ע"ש. ועוד הרבה בש"ס. גם בדברי הרמב"ם מצינו שחזר בו, ועיין בכסף משנה (הלכות תפלה פרק ז הלכה יז) שכתב, כתב מורינו ה"ר יצחק אבוהב ז"ל שבנו של רבינו העיד על אביו ז"ל, שכתב בכתב ידו בתשובה, שהיחיד יכול לאומרה, אלמא הדר ביה בתשובותיו. ע"כ. גם בשלחן ערוך מצינו בכמה דוכתי שמרן חזר בו מדבריו הראשונים. (ע' אור"ח סי' שג, וסי' שמה ס"ז. ויר"ד סי' צב, וסי' קן). ואדרבה ת"ח החזר בו מוכיח על שאר פסקיו שהם יציבים וחזקים, בהיותו מחפש אחר האמת, ומודים דרבנן היינו שבחייהו.

ובאן המקום לספר, כי בחודש כסליו האחרון התקשר אלינו מרן האבא שליט"א בשעת לילה מאוחרת, ואמר לנו, שלמד בילקוט יוסף הלכות ברכות [שהיה מונח על שולחנו במשך מספר חדשים כאשר כתב את ספרו על הלכות ברכות], בדין תערובת סוכר ודבש בקמח, אם מצטרף לכזית, ונהנה מאד מהדברים, וכך היה מודה ובא במשך שנים, מכל מקום לאחר התבוננות נוספת הדר הוא לכל חסידיו. ואכן זו דרכו של מרן האבא לחפש אחר האמת בלא כל נגיעות, ואם ימצא איזו סיבה לחזור בו, לא יהסס לעשות כן.

ועיין בספר עדות ביהוסף (ב"מ עז: בדפי הספר) שכתב בזה"ל: ואני תמיד אייחל להשי"ת לעזרני לחזור על הדברים לתקנם ולשכללם ולבררם על מתכונתם בעבור שמו הגדול, ובדרך זו ראינו רבותינו ז"ל עושים ברורותינו, וכך היה דרך כל הפוסקים הקדמונים וכל מחברי הספרים ז"ל, לכתוב תחלה הענינים כאשר יודמן להם לפי כח שעת העיון, ואח"כ לחזור ולעשות מהדורא [בתרא] ולדקדק בו היטב ולסדרו בקיצור ישר וטוב.

גם בתפארת ישראל על המשניות (פ"ב דאבות, בועז אות ב') כתב: ובייחוד דבר זה הוא חובה על כל מחבר ספר לעשות מהדורא בתרא על החיבור ולפשפש בסדקיו ובזויות העמומים והכהים. ע"ש. ובילקו"י הובאו עשרות אלפי סעיפים בהלכה, ולא יבצר שבאיזהו מקומות מרן אאמו"ר יחזור בו מתוך כ"כ הרבה הלכות. ועובדא ידענא אצל כמה מגדולי דורינו שליט"א שהשיבו לשואליהם דבר בעניני הלכה, ולאחר איזה זמן חזרו בהם.

ואציין כאן כמה פרטים שיש בהם שינוי בין מה שנתבאר בילקוט יוסף ממה שנתבאר בספריו האחרונים של מרן אאמו"ר שליט"א:

א. לענין מי שאוכל פרי שברכתו ודאית, כגון תפוח עץ שברכתו בפה"ע, והפרי האחר שלפניו שנוי במחלוקת הפוסקים אם ברכתו בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה, כגון בננה או פאפיה, שבשו"ת יביע אומר ח"ח (סי' כו) כתב, שיכוין בפירוש בברכת בורא פרי העץ על התפוח, שאינו רוצה לפטור את הפרי המסופק, ואז יוכל לברך על הבננה והפאפיה בורא פרי האדמה, ואם קדם ובירך העץ ולא כיון מפורש שלא לפטור הבננה, ירהרר ברכת הבננה בלבד. וזה דלא כמו שנתבאר בילקו"י הלכות ברכות עמו' תשלז.

ב. וכן לענין מי שנתחייב בברכת בורא נפשות באכילת בננה וכדו', וגם נתחייב בברכת מעין ג', כגון על העץ, וטעה והקדים ברכה מעין ג', שבשו"ת יביע אומר ח"ה כתב

שיצא י"ח באומרו ועל תנובת השדה, אך כאשר מרן אאמו"ר הגיה לנו את הספר ילקוט יוסף ח"ג, בזמנו, אמר, דמאחר שלא נתכוין לפטור את הבננה, ובדעתו לברך נפשות, הו"ל כאילו נתכוין להדיא שלא לפטור, ולכן אמר לנו לכתוב שיצא ידי חובה משום סב"ל. וע"ש שכתבנו לחזק את דבריו מסברא ומראיה. אך בהליכות עולם ובחזו"ע חזר וכתב כדבריו הראשונים ביביע אומר ח"ה, עפ"ד הראשונים ז"ל. וקיים בעצמו הדר הוא לכל חסידיו. ובחזו"ע הדגיש זאת שאמר לנו בילקו"י לכתוב כך וכך, וכעת הדר ביה. ובחנם השיג על דברינו בספר ברכת ה' בלשון חריפה, כאילו לא דינקו בדברים.

ג. וכן לענין הגומע ביצה רכה חיה, שנגעל ממנה, שבילקו"י ח"ג עמוד ת"מ נתבאר, שאינו מברך, וחששנו למה שכתב מהר"ש קלוגר דהוי שלא כדרך אכילה ולא יברך כלל. וכ"כ בעל חות יאיר במקור חיים. וכן הוא בשדי חמד. גם בשו"ת יביע אומר ח"א חאו"ח סי' יב אות ה, וח"ד חאו"ח סימן יב אות יז העלה כן. אך בחזון עובדיה (ברכות עמוד קנו) דייק מהתוס' שבת קמג: שיש לברך על ביצה חיה, וכ"פ מהרש"ם, האור שמח, ובשו"ת שבט הלוי, וכיון שכן נראה עיקר מדברי הראשונים, לא חשש לסב"ל. והדר ביה ממ"ש ביביע אומר. ומ"מ מסתבר שהעושה כדברי הילקו"י ואינו מברך בודאי דלא משתבש.

ד. וכן לענין ברכת בשמים על ריח טוב של בושם המיוצר מחומר סינטטי שאין בעצמותו ריח טוב, שבילקוט יוסף ברכות עמוד תקסד חששנו בזה לסב"ל, וכמו שמתבאר מספר שמירת שבת כהלכתה, ומדברי הגר"ש אלישיב בספר ישיב משה, ובספר וזאת הברכה, ובשו"ת אבני ישפה. וכך היה מורה ובא מרן אאמו"ר במשך שנים, כנודע. אולם בחזון עובדיה הלכות ברכות עמוד שיג הדר ביה, וכתב, שאין לחוש לדבריהם, ומברכים על מי בושם בורא מיני בשמים, וכנראה שרצה ללמד זכות על מנהג רבים בקהלות חו"ל לזלף מי בושם על הידים ולברך מיני בשמים בשעת ההבדלה. והטעם, דלא איכפת לנו על עיקר מי הבושם מאין באו, אם מדבר שמברכים עליו ברכת הריח או לא, שהרי הרמב"ם והש"ע כתבו, שמן זית שכבשו או טחנו עד שחזר ריחו נודף, מברך עליו. ולא גרע מדקי"ל בברכות מג. שהמוסק מברכים עליו ברכת הבשמים, אף שהוא מן הרעי של חיה. ואף כאן הבושם הזה עשוי להריח ונהנים מריחו, יש לברך עליו מיני בשמים. ולכן לא חשש לסב"ל. ומכל מקום העושה כמ"ש בילקו"י שלא לברך על מי בושם, לא משתבש, אחר שכ"ד כמה אחרוני זמנינו. ומ"מ למעשה בטלה דעתנו בפני מי שגדול.

ה. וכן לענין גרעינים מתוקים של פירות הארץ, שאוכל אותם בפני עצמן, אם מברך עליהם בורא פרי האדמה, כי בשו"ת יביע אומר ח"ז סימן לא, כתב, שהמנהג לברך עליהם שהכל, ורק הרוצה לברך עליהם בורא פרי כדעת מרן ורוב הראשונים הרשות בידו, וכן הוא בילקו"י הלכות ברכות עמ' שצט, מכל מקום בחזון עובדיה הלכות ברכות עמוד קכג, כתב שיש לברך עליהם בורא פרי האדמה. ומשנה אחרונה עיקר.

ו. וכן לענין פירות הגדלים באילני סרק, שכידוע מברכים עליהם שהכל. אך לגבי פירות חשובים שבהם כגון פניונס [צנובר] וכיו"ב, בילקו"י ברכות עמוד תכד, וכן בהליכות עולם חלק ב' עמוד קיח, מבואר, דברכת הצנובר שהכל. אבל בחזון עובדיה על הלכות

ברכות עמ' קנ כתב, דברכה מבוררת עדיפא טפי, ויברך העץ, ואין כאן ספק ברכה לבטלה, שאינו משקר בברכתו כשאומר בפה"ע. והעושה כדברי הילקו"י בודאי דלא משתבש.

ז. וכן לענין כמהין ופטירות שברכתם שהכל נהיה בדברו. היאך הדין במי שטעה ובירך על כמהין ופטירות "בורא פרי האדמה", כי בילקו"י (עמ' תכח) כתבנו, שבדיעבד אם בירך האדמה על כמהין ופטירות יצא, וחששנו לדעת הרב שמח נפש, וערוך השלחן, והכף החיים, ובספר ארץ חיים על מס' ברכות, ובשו"ת שרגא המאיר, שכתבו שיצא, וכן מבואר ביחוד דעת חלקו' (סימן יב), ובשו"ת יביע אומר חלק ח' (סימן כג). אך בחזון עובדיה על ברכות (עמוד קנה) לא חשש לדבריהם, ופסק דלא יצא. והדר ביה מר משמעתיה.

ח. וכן לענין מי שנתחייב לברך ברכת מעין שלש, ובטרם שבירך הוצרך להטיל מימיו ונתחייב בברכת אשר יצר, אם יקדים לברך אשר יצר, ואחר כך מעין שלש. שבילקו"י ברכות (עמ' תעז), ובשאר"י ח"א (עמ' עט) נתבאר שיש להקדים אשר יצר למעין ג', וראה ביחוד דעת ח"ג עמ' נא בהערה, דאף שלא הכריע, נראה דהכי סבירא ליה. אך בחזון עובדיה ברכות העלה שיקדים מעין שלש ואחר כך אשר יצר. ומשנה אחרונה עיקר. וראה בילקו"י הלכות השכמת הבוקר מהדורת תשס"ד, עמוד תקכג.

ט. וכן לענין ברכה אחרונה אחר אכילת שלוח, שבילקו"י ברכות (עמ' תפב), כתבנו שיש ספק בזה, ולכן נכון שלא לאכול מהם כשיעור ברכה אחרונה בתוך כדי אכילת פרס, או פחות מכשיעור (וטוב שיהיה פחות מ-18 גרס), או בתוך הסעודה, שאז ברהמ"ז פוטרם, וסמכנו על דברי התוס' בברכות לז. שנסתפקו בזה, ומרן הש"ע הביא בזה סתם ויש, ולכן חששנו לסב"ל, וכ"פ באור לציון, ובברכת ה' ח"ב עמ' קכת. מ"מ בהליכות עולם ח"א (עמ' מב), ובחזון עובדיה ברכות (עמ' קפג) כתב, דלא שבקינן ודאו של הרמב"ם והראשונים שעמו, נגד ספיקם של התוס'. והעלה לברך ברכה אחרונה.

י. וכן לענין עוגה שהרוב שלה סוכר וביצים, והמיעוט קמח, אם מברכים עליה על המחיה, שבילקו"י ברכות עמ' תצא, תקה, ובמהדורת תשס"ד גם בעמוד תשלו, כתבנו, שצריך שיאכל תוך כדי אכילת פרס את כל שיעור ג' ביצים של תערובת הקמח, מאחר שבכל התערובת יש רק כזית דגן. וכך דעת כמה אחרונים, וכן היה מורה ובא מרן אאמו"ר במשך שנים. אך בחזון עובדיה ברכות (עמוד קצ), כתב, דאיכא ס"ס וגם דעת מרן הש"ע לברך. ולכן די באכל כזית מכל התערובת כדי לברך על המחיה. ובטלה דעתנו מפני מי שגדול.

יא. וכן במי שנסתפק לו אם בירך ברכת המזון לאחר שאכל כדי שביעה, ובנו שהוא קטן בר דעת אמר לו שהוא ראה אותו שבירך, או אשתו אומרת לו שבירך, אם נאמנים לסמוך על דבריהם שלא להצריכו לחזור ולברך ברכת המזון מספק, כי בילקו"י על הלכות ברכות סימן קפד, עמוד רצא, כתבנו שיש לסמוך על הקטן רק אם האב נזכר ע"י סימנים. הא בלא"ה חוזר לברך מספק. וכך היה מורה מרן אאמו"ר שליט"א. אך בחזון עובדיה ברכות (עמ' רכה) נתבאר שהקטן נאמן בזה, וע"ש בטעם הדבר. ובטלה דעתנו בפני מי שגדול.

- יב. כמו כן לענין ברכת הריח על בשמים של ערלה, שבילקוט יוסף על הלכות ברכות, כתבנו שלא לברך על ורד והדס של ערלה, והזכרנו שכן כתבו הרב חכמת אדם, הרב נתיבי עם, והרב שבט הלוי. וחששנו בזה לסב"ל. וכך אמר לנו בזמנו מרן אאמו"ר שליט"א ודיברנו עמו בזה גם בערב פסח תשס"ב, והראיתי לו מ"ש מרן בש"ע בסי' קח ס"ז: בשמים של עכו"ם ושל כלאי הכרם, וערלה, אסור להריח בהם. ובש"ך שם הביא מהרשב"א והא"ח דהיינו כגון ורד והדס. וכל המעייין בפשיטות בד' מרן מבין שאין לברך על ורד והדס. אולם לאחר שנים שוב ישבנו על מדוכה זו, והארכנו בזה בס"ד, והוכחנו שאין דין ערלה באילן שאינו מוציא פירות, ובשמים דקאמר מרן היינו בקנימון וכדו', והוא כמו הדס העומד לריח. ושוב הצענו הדברים בפני מרן אאמו"ר והסכים עמנו להקל להריח בהדסים של ערלה. וכן כתב כעת בחזון עובדיה על הלכות ברכות, אחר שביקש מאתנו לראות כל מה שכתבנו בענין, בילקו"י על הלכות ערלה.
- יג. וכן לענין ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות שנודע שאינה ברכה, איך הדין אם דילג תיבת העולם לבד, אם חוזר לברך, שבילקוט יוסף על הלכות ברכות עמוד תקלט חששנו בזה לספק ברכות, אחר שבאבן העזר כתב שיצא ידי חובה. וכן משמע בשלטי הגבורים. וכן היכא שדילג מלך כתב בשו"ת הלק"ט שיצא. וכן משמע בתוס' ר"י החסיד. וכ"כ בהליכו"ע ח"ב עמ' פד. אך בחזון עובדיה עמוד שו פסק בסכניא חריפא דצריך לחזור ולברך כדעת רוה"פ ומרן הש"ע, שגם הלק"ט א"ז ברור שנתכוין לדינא. ע"ש.
- יד. וכן לענין עשב הנקרא "ריחאן" תימני, אם מברכים עליו בורא עצי בשמים, שבילקוט יוסף (הלכות ברכות עמוד תקנב), נתבאר שיש שהוא מין עץ ויש שהוא מין עשב, ומי שלא בקי יברך בורא מיני בשמים. וסמכנו על הבן איש חי כאשר הזכרנו שם, מ"מ כנראה טבע הריחאן בבגדאד היה שונה מהריחאן שלנו. ולכן בהליכות עולם ח"ב עמ' קסז, ובחזון עובדיה ברכות עמ' שכא, כתב, שמין עץ הוא, ויברך בורא עצי בשמים.
- טו. וכן לענין קטן שהגיע לחינוך שחלה ונתרפא, אם מברך ברכת הגומל, שבילקו"י ברכות (סי' ריט) נתבאר שמנהגינו שקטן אינו מברך הגומל, וכמ"ש בשו"ת מהר"ם מינץ (סי' יד), וכ"כ המג"א, אליה רבה, פמ"ג, ובשלחן גבוה, ובנימוקי אורח חיים, ולכן חששנו לסב"ל וכתבנו שקטן לא יברך. ובפרט שבכף החיים כתב שבמקומותינו לא ראינו ולא שמענו שקטן מברך הגומל. ובזמנו הסכים עמנו בזה מרן אאמו"ר שליט"א. אך בחזון עובדיה ברכות עמוד שמט כתב, שהקטן יברך הגומל.
- טז. וכן לענין הקונה ספרים חדשים ושמח בהם, אם מברך שהחיינו, שבילקו"י ברכות כתבנו שאין לברך שהחיינו על קניית ספרים, וכדעת המג"א, ומרן החיד"א כתב ש"המנהג" שאין מברכים. וכ"כ הגר"י ידיד. מ"מ בחזון עובדיה על הלכות ברכות עמ' שצח, הלשון: המברך יש לו ע"מ לסמוך, והיינו כדעת הרדב"ז, סדר ברכות למהר"י מלובלין, מהר"ח בן עטר, החיי אדם, ועוד. ובטלה דעתינו מפני דעתו הרחבה.
- יז. וכן לענין הרואה את ים התיכון אם מברך שעשה את הים הגדול, שבילקוט יוסף ח"ג דיני ברהמ"ז וברכות עמוד תרכה, ועמוד תשסג, נתבאר, שאין לברך על ים התיכון

שעשה את הים הגדול, וחששנו לדעת הפוסקים הסוברים שים הגדול הוא ים האוקיינוס, ולא ים התיכון. וכ"כ המשנה ברורה (סק"ב), שהרבה אחרונים חולקים על מרן בזה, וס"ל שדוקא על ים אוקיינוס, שהוא הים הגדול מכל הימים, שמקיף את כל העולם, עליו קבעו ברכת הים הגדול מפני גדלו. אבל על ים התיכון שעוברים בו לאר"י לא נקרא ים הגדול לענין זה, ומברכים עליו עושה מעשה בראשית כדין שאר ימים. ובשער הציון (אות ג) צ"יין, שכ"כ הרע"ב והפרישה והמג"א והגר"א בשנות אליהו, והתוס' יו"ט. וכן בס' לחם חמודות הכריח כן מתשובת הרא"ש. ע"כ. אלא שבחזון עובדיה עמוד תסז כתב, שים התיכון הוא הים הגדול, ולא חשש לדברי החולקים, אחר שכן משמע במדרש קהלת, וכ"ד הרמב"ם, ובנו רבינו אברהם בן הרמב"ם בספר המספיק לעובדי ה', וכן דעת עוד פוסקים, ומהם: הלבוש, כנה"ג, מור וקציעה, המהר"ם בן חביב בגט פשוט, משכנות יעקב מקרלין, תפארת ישראל, "סדר ברכות" מהגר"ר יחיאל מלובלין, מרן החיד"א, דברי אמת, בארות אברהם, ספר יפה ללב, הרב הון עשיר, בצל החכמה. וכנראה שמטעם זה לא חשש לסב"ל. ומכל מקום העושה כמו שנתבאר בילקוט יוסף בודאי דלא משתבש, דהא כן הוא דעת המג"א הגר"א והמשנ"ב והרבה פוסקים, וספק ברכות להקל.

אשר אתה תחזה מכל זה, דאם המצא ימצא באיזה מקומות מעטים שמרן אאמו"ר חזר בו, דע שכך היא דרכה של תורה לכל המחפש אחר האמת, ולכל מי שעוסק באלפי הלכות.

ואע"פ עוד ואומר, דהנה בנוהג שבעולם, מחבר שכתב איזה דין, ואחר שנים ראה שיצא לאור ספר חשוב אחר שכתב ההיפך, אינו חייב לבטל דעתו ולחזור בו כשנראה לו שהדין עמו. אולם לא כן עמדי, כי מאחר שספרי ילקוט יוסף מפורסמים כמבוססים על פי פסקיו והוראותיו של מרן אאמו"ר שליט"א, לפיכך כאשר עינינו תחזינה שמרן שליט"א חזר בו, או כתב בספריו האחרונים דלא כמו שעלתה בידינו יד כהה בילקו"י, חייבים אנו לתקן הדבר בילקוט יוסף, אחר שדרכינו בכל הספרים לבטל דעתינו הקצרה והקטנה מפני מי שגדול, מרן אאמו"ר שליט"א, שאנו מחייבים לילך אחר פסקיו, אשר כל רז לא אניס ליה, איבעית אימא סברא איבעית אימא קרא. ואם ריק הוא מכס. וכיון שכן, יוצא בכמה מקומות שאחר שאנו כתבנו וטרחנו בס"ד כפי ידינו יד כהה לדון ולהכריע בס"ד ובעזה"י, שוב יצאו לאור כמה מספריו החדשים, ובכמה מקומות אין המסקנה עולה בקנה אחד עם המבואר בילקו"י, שהרי אין בכוח של שום בר איניש לכונן בכל מכל כל לדעת אחרים. ובאמת דפעמים רבות אם תמצא שינויים בין הליכות עולם לילקוט יוסף, הוא בגדר דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. שאין השינוי בעיקר הדין. ודו"ק.

ועיני לשמיא נטלית, שיה"ר ושוכן במרומים יערה עלינו רוח ממרום, ויזכנו לישוב באהלה של תורה לאורך ימים, מתוך בריאות הגוף, ונוכה לסייעתא דשמיא לכיון לאמת, ולהגדיל תורה ולהאדירה.

יצחק יוסף
בן למרן הגר"ע יוסף שליט"א